

Øyvind Lien, *Sommerakademi for fri og anvendt kunst*, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Interiørperspektiv stue. NTNU Universitetsbiblioteket.

Interiørflørt i ingeniørland. NTH 1952

Etterkrigstidas arkitektavdeling ved Norges tekniske høgskole utdannet tilsynelatende rene systemarkitekter uten omtanke for håndverkskvaliteter, detaljer eller interiører. En uensartet lærergruppe av arkitekter, kunstnere og interiørarkitekter tilknyttet undervisningen bidrar til å korrigere denne stereotypen.

Nina Berre
er arkitekt med doktorgrad i arkitekturhistorie. Hun er partner i Berre+Ellefsen og styreleder i Oslo arkitekturtriennale.

Det typiske bildet av en norsk arkitekt utdannet på NTH på 1950-tallet er mannen i hvit tegnefrakk som utvikler effektive plansystemer der alt går opp. Den valgte modulen dikterer nøyaktig like kontor- eller sykeromsenheter, alle tekniske føringer ligger kostnadseffektivt i bærevegg, rene og skitne linjer krysser aldri og det kreative valget står om enkelt eller dobbelt korridorssystem. Denne arkitekten har levert diplom i Trondheim og er drillet på å vinne arkitektkonkurranser på et godt plankonsept, uten å tegne mer detaljert enn hva målestokk 1:200 tillater. Nye produksjonsforhold gjør at han til og med kan få reist bygninger etter enkle anmeldelsestegninger,¹ uten særlig omtanke for håndverkskvaliteter, detaljer eller interiører.

Et polyteknisk utgangspunkt. Bildet av arkitekten, det industrielle byggeriet i norsk etterkrigsarkitektur og den rene teknisk-vitenskapelige arkitektutdanningen er ikke overraskende både sann og helt unansert.²

Som en av linjene ved Norges tekniske høgskole, var den første offisielle arkitektutdanningen i Norge utformet etter en polyteknisk modell. Studiet var organisert omtrent som på de fireårige tekniske høgskolene, hvor de to første årene dreide seg om grunnleggende innføringer og tekniske støttefag, mens de to siste årene var rettet mot spesialisering i arkitektur. Samtidig var den tidlige lærerplanen og de første professorer inspirert av de franske mesterklassene fra Beaux-Arts-skolene, og det ble gitt et betydelig antall undervisningstimer i Frihåndstegning og Figur- og aktegning. Fram til studentopprøret i 1930 kopierte dessuten studentene ved NTH greske og romerske bygningsdetaljer og dekor i faget Formlære I.

En forlengelse av den akademiske tradisjonen var riktignok ganske vanlig innenfor den europeiske polytekniske arkitekturundervisningen, særlig mot siste halvdel av 1800-tallet. Studieplanen ved den tidlige Arkitektlinjen ved NTH kan for eksempel sammenlignes med Gottfried Sempers bygningskole for arkitekter ved den tekniske høgskolen i Zürich, som inkluderte en mengde tekniske fag foruten omfattende undervisning i tegning og ornamentikk.

Og som intensjonen var ved de internasjonale polytekniske høgskolene, søkte utdanningen i Trondheim på et teknisk-vitenskapelig grunnlag å utdanne generalister som kunne gå ut og bygge det samfunnet etterspurte; interiører, byplaner eller komplekse bygninger. Men innenfor et fireårig utdanningsforløp skal det godt gjøres å bli en dyktig og kunstnerisk skolert arkitekt. Så har også arkitektutdanningen i Trondheim nærmest kontinuerlig vært utsatt for kritikk, med krav om både institusjonsflytting og etterutdanning.

NTH i kontinuerlig endring. Kritikken har ført til større og mindre justeringer av studieplanen innenfor den samme polytekniske rammen. På 1950-tallet fikk arkitektavdelingen større ressurser. Alle de tidligere fagområdene ble heretter kalt «institutter», lærerstaben ble utvidet, det ble diskutert å utvide studiet til fem år, mens studenttallet var stabilt fram til doblingen i 1961. Og i tråd med det norske samfunnets økende behov for arkitekttjenester etter krigen, ble det tidligere monumentalbyggfaget og nå instituttet Byggekunst IV (BK IV) mer rettet mot praksis og norske arkitektkonkurranser.

Fagområdet var fortsatt det mest populære blant studentene når de skulle tegne diplom. Selv om det norske samfunnet sårt trengte flere byplanleggere, var skolens lærere og studenter fortsatt dominert av en tradisjonell rolleoppfatning, der diplomkandidaten skulle prøve seg på en stor og komplisert bygning som siste oppgave: «Alle var vi geni-erklært og skulle lave rådhus etterpå!»³ Og dette kunne la seg kombinere, det var også et stort behov for å reise nye offentlige bygninger i by og land; boliger, skoler, sykehus, kommunesentre, kulturhus, samfunnshus og ikke minst rådhus, både for de store byene og for rekken av småbyer og nye kommunesentre.⁴

Studieplanen for BK IV tilpasset seg norsk sosialdemokratisk distriktspolitikk ved å legge «mindre bygninger» til de store, og den beveget seg bort fra tradisjonell monumentalitet i storbyens sentrum, og mer over mot realistiske romprogrammer på tomter i mindre byer og tettsteder over hele landet. Og som i velferdsstatens gestaltning fikk studentoppgavene om rådhus kommunale tilleggsfunksjoner som kino, bibliotek og trygdekasse – pluss arealer for landets nyetablerte helsetjeneste, folketannrøkten.

HISTORISK

To andre parallelle endringer forberedte studentene på å gå rett ut og delta i norske arkitektkonkurranser: Fra året 1950 kunne diplomkandidatene i BK IV for første gang levere tegninger maksimalt detaljert i 1:200, målestokken som i hovedsak var praksis gjennom hele 1900-tallets norske arkitektkonkurranser. I tillegg ble sensors bedømmelser gjort som i en konkurransejury, med skriftlige tilbakemeldinger på hvert enkelt prosjekt. Til tross for kritikken blant diplomkandidater og sensorer mot at lite detaljerte tegninger var bremsende for fantasien, og at vektleggingen av et overordnet konsept førte til et dårlig personlig forhold til byggets mange funksjoner, fortsatte professor Karl Grevstad og assistent Jo Svare å drille studentene for deltakelse i konkurranseverdenen. Paret, som samtidig oppnådde gode resultater i norske arkitektkonkurranser, øvde opp studentene til å transformere komplekse programmer til klare konsepter, velordnede plansystemer og rene kommunikasjonslinjer, egenskaper som altså kunne gi premier og innkjøp. Og kanskje noen av kandidatene endte som tørre systemarkitekter i hvite frakker og tegnet den detaljløse og generiske 1950-tallsarkitekturen, hvor rådhuset like gjerne så ut som sykehuset og omvendt.

Fraværet av detaljkrav på institutt for BK IV gjennom 1950-årene sto imidlertid både i motsetning til skolens lange tradisjon, og til undervisningspraksisen til andre fagområder eller institutter. Andre lærere fikk utspille seg relativt fritt i samme periode, personligheter som gjennom andre pedagogiske prinsipper og ulike arkitektursyn tilførte utdanningen ved NTH nødvendige korrektiver.

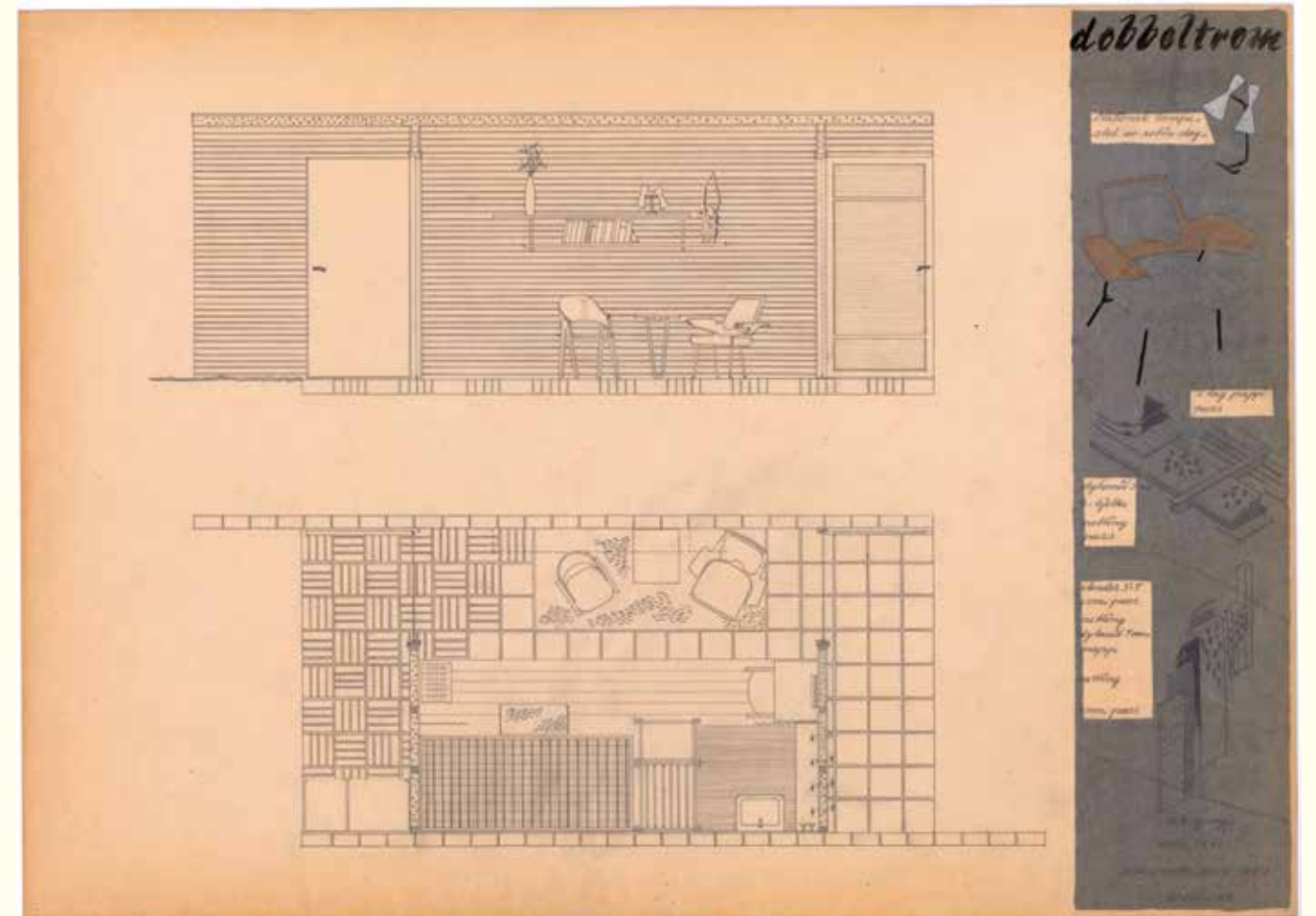
Korsmo, Krag, Brochmann. I utdanningsforløpet kom undervisningen ved instituttene Byggekunst II og III logisk nok tidligere enn BK IV, men fagområdene stilte også avsluttende diplomoppgaver. Odd Brochmann og Arne Korsmo styrte BK II etter hverandre, Brochmann fra 1949 og Korsmo fra 1956, mens Herman Krag fikk det nyopprettete professoratet i boligfaget BK III i 1958. Korsmo er kjent som den professoren som i størst grad brøt med tradisjonene ved skolen. Han formulerte abstrakte formøvelser i grunnundervisningen, hvor det ikke var lov å snakke om arkitektur, og han hadde ambisjoner om å gi studentene en altomfattende kunnskap som skulle ivareta «kunsten som sum». For å få til dette hentet han

"Korsmo er kjent som den professoren som i størst grad brøt med tradisjonene ved skolen."

Finn Bø, *Sommerakademi for fri og anvendt kunst*, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Situasjonsplan, målestokk 1: 500. NTNU Universitetsbiblioteket.

HISTORISK

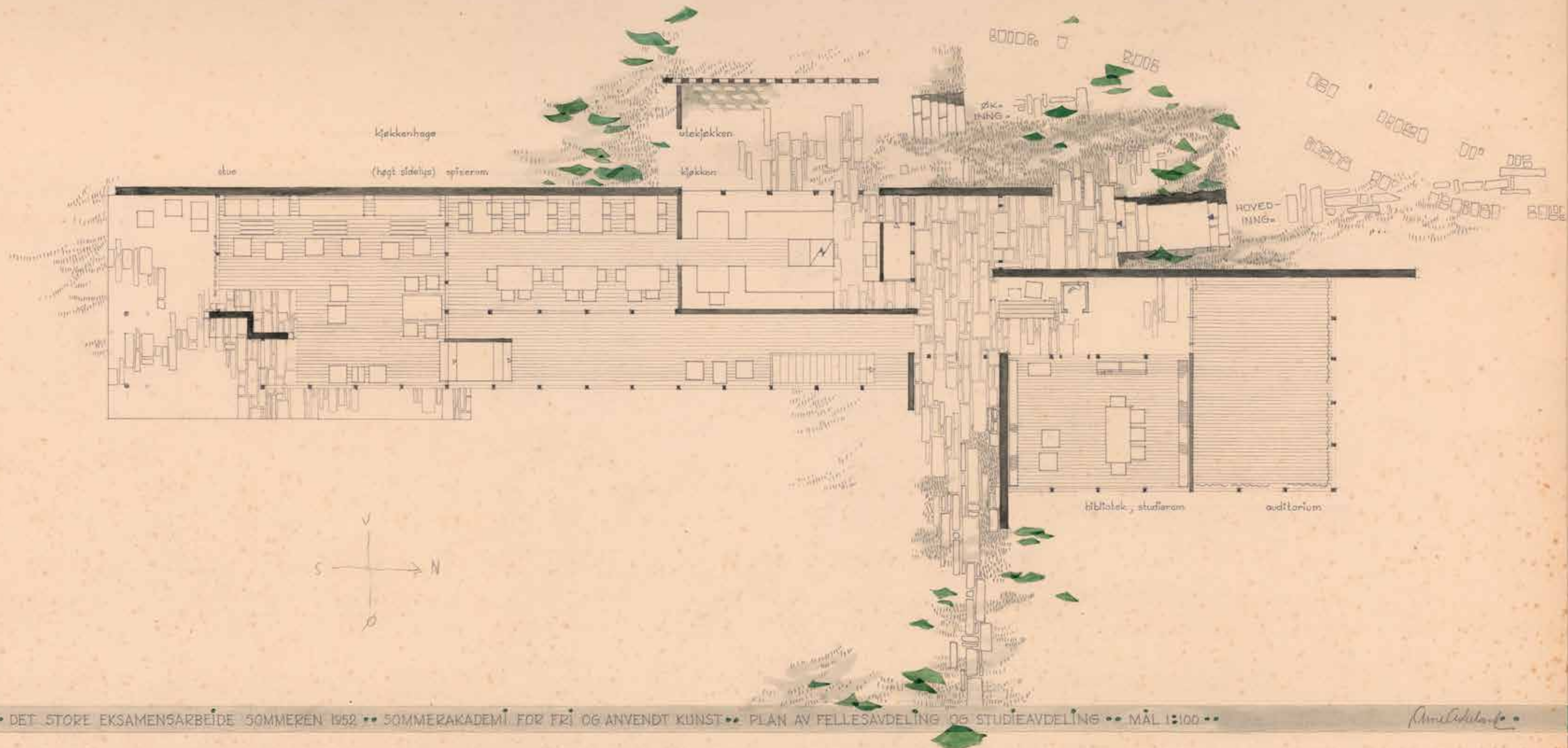

Øyvind Lien, *Sommerakademi for fri og anvendt kunst*, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Plan og snitt dobbeltrom, målestokk 1:20, detaljer. NTNU Universitetsbiblioteket.

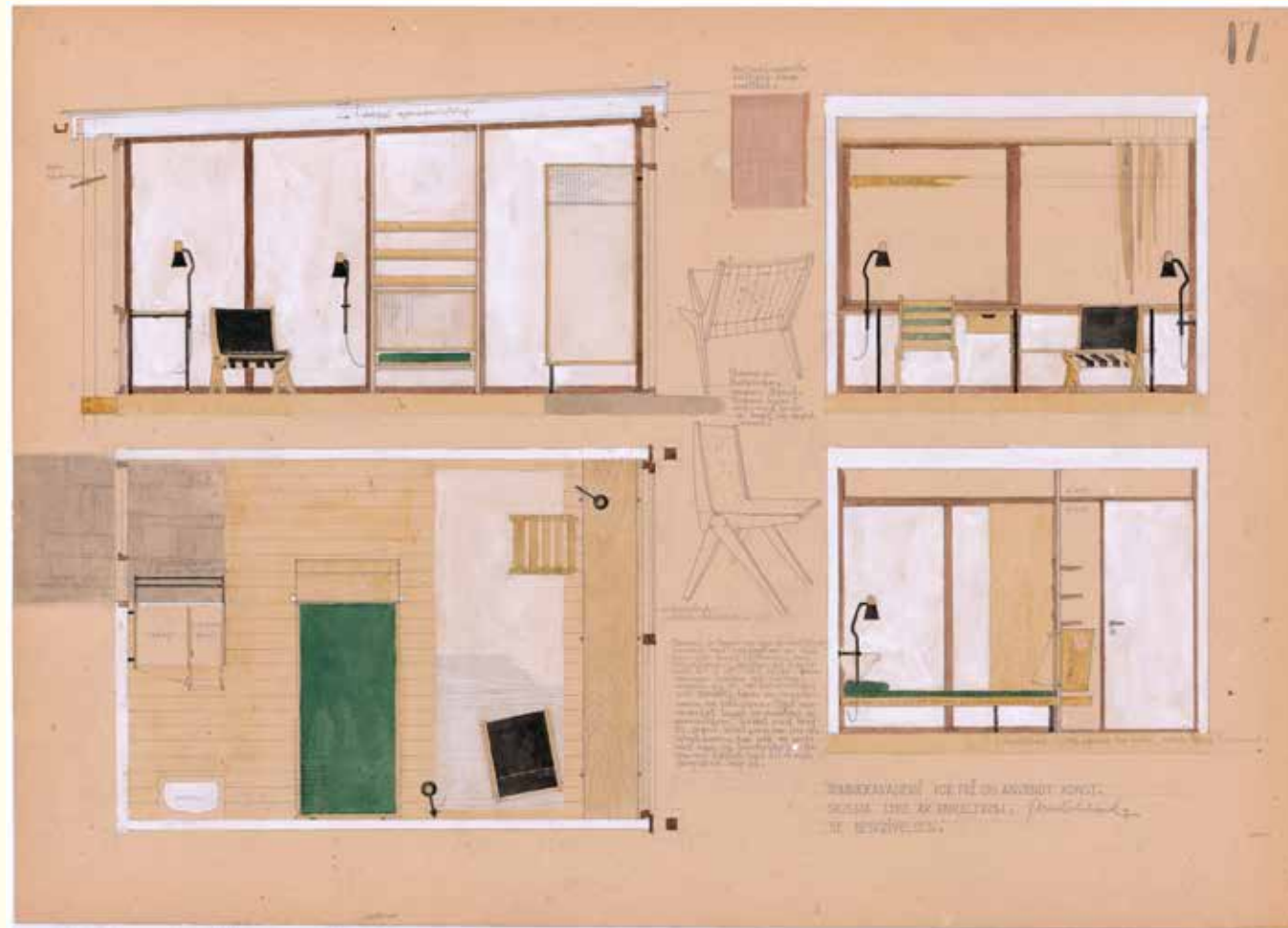
inn en rekke norske og internasjonale kapasiteter fra arkitektur, kunst, litteratur og humaniora, og så vekk fra interne krefter: Han skal for eksempel aldri ha vekslet ett ord med sin kollega Karl Grevstad.⁵ Han brakte dessuten med seg undervisningserfaring i møbeltegnning og innredning fra SHKS fra mellomkrigstida, han hadde vært lærer ved Statens arkitektkurs og ledet PAGON, gruppen av arkitekter som søkte å videreutvikle modernismen på 1950-tallet. Inspirert av en form for vitalisme utviklet ved århundreskiftet, fra nyere amerikansk pedagogikk og prinsipper utviklet ved Bauhaus, drev Korsmo fram nye fullskala lys- og romeksperimenter ved NTH. Kunstneren Gunnar S. Gundersen ble engasjert for å utvikle «Lysloftet» i NTHs hovedbygning. Ved hjelp av lysstoffrør i tre primærfarger og med variable lysstyrke, var målet å studere lysforhold i forhold til form og farge. Korsmo hyret også inn interiørarkitektene Liv Arvesen og Bernhard Witte for å gjennomføre og videreutvikle hans nye fag «Romlære». Arvesen sørget blant annet for å bygge «fullskalalaboratoriet» i NTHs tidligere frokostkjeller, der utskiftbare tak- og veggelementer trukket med lerret kunne skape ulike romformer. Arvesen drev undervisning i romlaboratoriet fram til 1970, som hun tok opp igjen i 1985.⁶ Trolig var Korsmos viktigste bidrag til utdanningen av arkitekter ved NTH å formidle en fornyet kunstnerrolle for arkitekter med forbinde i modernismen, og skape inspirasjon og grunnlag for å utvikle ny form.

«Det er nå dere skal begynne å lære om arkitektur», var Herman Krags lett kritiske kommentar til studentene som hadde fulgt Korsmos toårige grunnundervisning og nå kommet til boligfaget. Krags faglige interesser og pedagogiske prinsipper gikk i motsatt retning av Korsmos, og dreide seg om å trene studentene på å løse konkrete arkitektoniske problemer ned til minste detalj. Et høyt detaljeringsnivå og interesse for håndverksutførelse kommer

Arne Askeland, Sommerakademi for fri og anvendt kunst, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Plan fellesavdeling og studieavdeling, målestokk 1:100, møbler. NTNU Universitetsbiblioteket.

Arne Askeland, Sommerakademi for fri og anvendt kunst, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Plan og snitt enkeltrom, målestokk 1:20, møbler og materialprøver. NTNU Universitetsbiblioteket.

klart til uttrykk i diplomoppgaver som ble løst under Krag's institutt. Jon Haugs besvarelse på oppgaven om en gresk ambassade i Oslo i 1962, vitner for eksempel om en rolleforståelse der arkitekten ikke bare tar hånd om bygningen, men like naturlig velger planter for hagen (her: buskfuru, forsythia, japansk kvede, berberis og viola cornuta) og interiører, møbler og tekstiler: «På den mørke fåvangskiferen er tenkt brukt greske hyrdepper – langhårede ulltepper fra Delfi-trakten i naturfarget hvitt og naturfarget gråbrunt».⁷ Tekst, tegning og materialprøver i oppgaven oppfylte Krag's gjennomføringskrav og var tydelig inspirert av Knut Knutsen, som 10 år tidligere hadde ferdigstilt den antimonumentale norske ambassaden i Stockholm. I samarbeid med Hjørdis Knutsen og designere hadde han ansvaret for interiøret, og ga form til møbler, tekstiler og utstyr som lysarmaturer, hasper og beslag.

Odd Brochmann, Korsmos forgjenger i Byggekunst II, sto definitivt nærmere Knutsen og Krag enn Korsmo. Som en av studentene hans senere sa: «Jeg tror Brochmann hatet Le Corbusier. Og i alle fall Gropius, som var den verste han visste om».⁸ En liten gruppe diplombesvarelser fra 1952, midt i Brochmann's åtteårige periode som professor ved instituttet, henter inspirasjon fra begge sider av 1950-tallets motsetningsfulle arkitekturdebatt. I denne sammenhengen er oppgavens nærhet til Brochmann's undervisningsidealer, tilknytning til arkitekturfagets kunstdimensjon og til arkitekturens indre romlige utforming og detaljeringsgrad, av større interesse.

Sommerakademi for fri og anvendt kunst. Da Brochmann fikk professoratet i Byggekunst II, tok han opp tråden etter sin forgjenger Carl Johannes Moe, som etter studentopprøret

«På en tomt på en odde et sted på Sørlandet skulle det organiseres og tegnes verksteder for kunstnere, arkitekter og kunsthåndverkere, med fellesområder for bespisning og sosialt samvær, atelierer og soveavdelinger.»

hadde utviklet det som i utgangspunktet var Form- og Ornametlære til å bli et moderne og brukskunstrettet fag. Grunnundervisningen både i Moes og Brochmann's periode omfattet møbelstudier og små oppgaver, der studentene skisserte et inngangsparti, tegnet ut en trapp eller peis og innredet en stue. I oppgavetekstene la Brochmann mer vekt på «fordringsløse hus» enn «de mer representative byggverk – som nå snart er avbildet og omtalt så ofte at vi er sløvet overfor dem».⁹ Sommerakademi for fri og anvendt kunst var den første og mest komplekse diplomoppgaven Brochmann stilte. På en tomt på en odde et sted på Sørlandet skulle det organiseres og tegnes verksteder for kunstnere, arkitekter og kunsthåndverkere, med fellesområder for bespisning og sosialt samvær, atelierer og soveavdelinger. Oppgaven var forenklet ved at bygningene bare skulle brukes i sommerhalvåret, slik at kandidatene ikke trengte å forholde seg til isolasjon, kuldebroer og vindtetting.

De fire leverte utkastene, forfattet av Arne Askeland, Jan D. Bauck, Finn Egil Bø og Øyvind Lien, omfatter alle detaljerte romlige og arkitektoniske studier med tegninger av konstruksjonsdetaljer i målestokk 1:5 eller 1:10, møbleringsforslag, stoffprøver, materialprøver og 1:20-tegninger av en fellesstue og et enkelt- eller dobbeltrom. I tråd med modernismens fornyelse i samtidig norsk kunst og arkitektur, mente riktignok Arne Askeland (1927–2000) at overmøblering og «oppmerksomhet innover i rommet» kunne være forstyrrende for «følelsen av liv og lykke i fri luft». Han hadde derfor innredet bare med «det høgst nødvendige, knapt nok, for jeg ser på enhver tilførsel av et nytt og aktivt element til rommet ikke som en berikelse av interiøret, men som en svekkelse av kontakten mellom ute og inne».¹⁰ Og til tross for at oppgaven like gjerne kunne vært avslutningen på et studium i interiørarkitektur, var innredningen i teorien underordnet arkitekturen, med unntak av kunstobjektet: «Jeg har tro på en interiørform der de fleste elementer av løst inventar ikke har sterkere formgivning enn rommets faste, anonyme elementer, hvor bare de få ting – og da fortrinnsvis ren kunst – får gi rommet den nødvendige karakter.»¹¹

Kandidatene var fra det første kullet som hadde fulgt Brochmann's grunnundervisning både i 1. og 2.klasse, og som valgte en BK II-diplom. Brochmann's forelesninger og gjennomgørelser trekkes fortsatt fram som begivenheter i en ellers nødtørftig utdanning i årene etter krigen: «Brochmann var en glimrende lærer! Fra toget [fra Oslo] gikk han rett på talestolen, var lett og spirituell, og en hyggelig samtalepartner for oss studenter».¹² Kanskje diplomkandidatene i 1952 hadde fått nok av Grevstads pragmatiske innstilling til arkitektur i det store prosjekteringsfaget i siste semesteret før diplomarbeidet. Uansett var de gode tegnere som også interesserte seg for todimensjonal form og grafisk design. Hver diplomplasje er bevisst komponert, det er lagt omsorg i fargelagte perspektiver, i collager og doble lag av farget bunn og tracing-papir. Detaljerte plantegninger i målestokk 1:20 viser prøver på tekstiler og materialer med skisser av valgte italienske eller danske møbler, som av Hans Wegner eller Børge Mogensen. Prosjektbeskrivelsene er gjerne illustrert med små historier og humoristiske innslag i en lett og løs tegneserieaktig stil, sannsynligvis inspirert av Brochmann's egne gudbenådede tegneferdigheter.

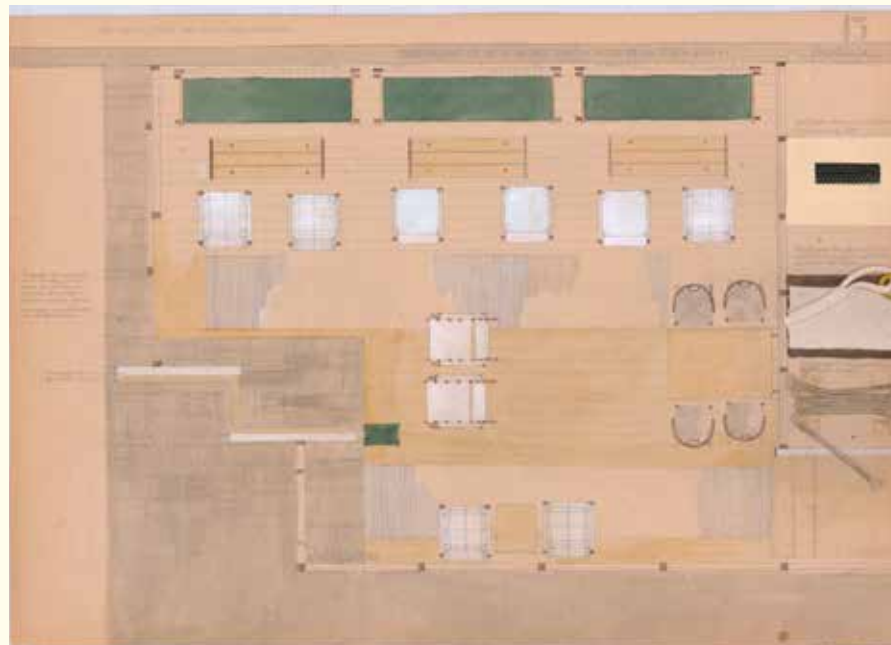

Samtidig hadde kandidatene nytt godt av den kunstkompetanse som fantes blant lærerstaben i perioden. Arne E. Holm, som ble uteksaminert som arkitekt fra NTH i 1937 med en collage-fremstilt oppgave, og som debuterte samme år som billedkunstner på Høstutstillingen, fikk professoratet i tegnefagene i 1947. Fram til 1978 utviklet det som skulle bli Institutt for form og farge seg, blant annet ved å trekke til seg Håkon Bleken, Ramon Isern, Halvdan Ljosne, Lars Tiller og Roar Wold, kunstnerne som utgjorde Gruppe 5.¹³ Øyvind Lien hadde fulgt Holms form- og tegneundervisning: «Brochmann var en fantastisk lærer og foreleser. Men Holm var best for min del når det gjaldt å utvikle tegneferdighet og løssluppenhet».¹⁴

Mer enn flørt. Kandidatene som løste Sommerakademi for fri og anvendt kunst forholdt seg til geografi, sted og kontekst, men la som i Brochmanns undervisning særlig vekt på det sanselege og nære i arkitektens materialitet og detaljering, på god møbeldesign og et bevisst valg av tekstiler og kunst.

Besvarelsene markerer mer enn en enkeltstående sommerforeleselse i kunsten og interiørfaget. Brochmann, Korsmo, Krag, Arvesen, Witte, Holm og medlemmene i Gruppe 5 var noen av lærerne som på 1950- og 1960-tallet tilførte studentene andre impulser enn de teknisk-vitenskapelige. En i utgangspunkt polyteknisk ramme kunne altså gi plass for ulike kunnskapfelt, avvikende undervisningsmetoder, inkonsekvente pedagogiske prinsipper og motstridende arkitektoniske idealer. Arven fra Beaux-Art inspirerte professorene i den polytekniske utdanningens første leveår. Mens en sammensatt lærergruppe av arkitekter, kunstnere og interiørarkitekter bidrar til å korrigere bildet av pragmatisk og fargeløs arkitekt utdannet ved NTH i etterkrigstida.

“Besvarelsene markerer mer enn en enkeltstående sommerforeleselse i kunsten og interiørfaget.”

Arne Askeland, *Sommerakademi for fri og anvendt kunst*, diplomoppgave i Byggekunst II, 1952. Plan stue, målestokk 1:20, materialprøver. NTNU Universitetsbiblioteket.

A Flirt with Interiors The Norwegian Institute of Technology, 1952 Article by Nina Berre

In 1952, students in the Byggekunst II class at the Norwegian Institute of Technology in Trondheim (NTH), were given a diploma assignment, by their professor Odd Brochmann. The assignment was to design a summer academy, Sommerakademi for fri og anvendt kunst, on a coastal lot in Southern Norway. Workshops for art, architecture and crafts were to be designed, as well as communal areas for dining, sleeping and socializing. Four students completed and turned in drafts: Arne Askeland, Jan D. Bauck, Finn Egil Bø and Øyvind Lien. In this article, Nina Berre explores the academic environment that the diploma assignment emerged from, and what the work that was produced tells us about the architectural period in which it took place.

Their submissions mark more than one single summer flirt with art and interiors, writes Berre. Several teachers at NTH during the 1950s and 60s provided their students with impulses from other fields than science and technology. These teachers were a mix of architects, artists and interior architects, and their influence suggests that post-war architects educated at NTH were perhaps more colourful than we tend to believe.

Noter

- 1 Ifølge Jo Svare, del av professor Grevstads lærergruppe ved Byggekunst IV, intervju 29.4.1999
- 2 Nina Berre, *Fysiske idealer i norsk arkitektutdanning, doktorgradsavhandling, Institutt for arkitekturhistorie, NTNU 2002*
- 3 Tore Brantenberg, uteksaminert fra Arkitektavdelingene i 1958, intervju 3.11.1998.
- 4 Foruten de store rådhusanleggene i Oslo (Arneberg og Poulsson, 1950), Bergen (Erling Viksjø, 1953, som også vant konkurransen om rådhus på Lillehammer samme år), ble det f.eks. oppført rådhus i Molde (Molle og Per Cappelen, 1953) og i Hammerfest (Schelein og Tønseth, 1954). Det ble arrangert en rekke arkitektkonkurranser, som f.eks. rådhus i Kristiansund i 1947, Herredshus i Vågå 1947, Rådhus, kino og bibliotek i Narvik 1950, Herredhus i Nedre Eiker 1952, Rådhus i Tønsberg 1954, Herredshus i Vestby 1955, Disposisjonsplan for rådhus, kultursentrum m.m i Drammen 1957, Strinda rådhus i 1957 (instituttmedarbeider Jo Svare og Kåre Kvilhaug fikk 1.premie, Karl Grevstad innkjøp) og Rådhusanlegg Askim i 1958.
- 5 Ibid Svare (1999).
- 6 Liv Arvesen, intervju 26.04.1999. Se også Arvesens artikkel «Undervisning i rominndeling», *Byggekunst 1964* og boken *come in*, Bergen 1995.
- 7 Jon Einar Haug, prosjektbeskrivelse til Ambassade i Oslo. Det store eksamensarbeidet høsten 62, 1. desember 1962. NTNU Universitetsbiblioteket.
- 8 Ibid Brantenberg (1998). Brantenberg ble uteksaminert i 1958 og hadde fulgt Brochmanns grunnundervisning.
- 9 Odd Brochmann, «Sommeroppgave 1951», utklippbok *Institutt for byggekunst*. Sitert i Berre (2002), s. 165.
- 10 Arne Askeland, prosjektbeskrivelse, diplomoppgave Sommerakademi for fri og anvendt kunst, 1952. NTNU Universitetsbiblioteket.
- 11 Eskeland (Ibid 1952).
- 12 Øyvind Lien i samtale 28.2.2019.
- 13 For Gruppe 5 og forholdet til NTH, se Gruppe 5. *Kunsten å bygge et bilde*, red. Cathrine Hovdahl Vik, Tittel forlag, Oslo 2017.
- 14 Ibid Lien (2019).